

© Copyright 2011 Uitgeverij Lambo bv, Arnhem

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een automatisch gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, digitaal, door fotokopieën of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Apollinisch en dionysisch

Iedereen kent ze: tegenstellingen zoals werkelijk–onwerkelijk, positief–negatief, eeuwig–vergankelijk, ziel–lichaam, verstand–gevoel of beschaafd–wild. In dit rijtje hoort ook de tegenstelling apollinisch–dionysisch thuis, begrippen die door de beroemde Duitse filosoof Friedrich Nietzsche (1844-1900) geïntroduceerd zijn. Het apollinische staat voor maat en harmonie en het dionysische voor het mateloze en de roes. Zij bepalen de grenzen van het ‘ik’. Binnen die grenzen is een mens een bonte verzameling van allerlei impulsen, die voortdurend met elkaar in strijd zijn. Door de *apollinische kracht* zijn we in staat om onze neigingen en driften een beetje in het gareel te houden. Ook ordenen en structureren we hiermee zowel onze ‘ik’ als onze omgeving. Hierdoor ervaren en presenteren we onszelf als eenheid. Maar die eenheid is maar schijn, zegt Nietzsche.

De god Dionysos is de Griekse god van de wijn en de roes. De god die de mens in extase kan brengen. Door de extase verliest de mens zijn ik-besef. De *dionysische kracht* kan dus het apollinische verdringen. Een roes of extase kan bereikt worden door alcohol of drugs, maar ook door muziek, dans en seksualiteit. Nietzsche noemt het dionysische de oergrond van de wereld, een kracht, een oerdrift die er altijd was en er altijd zal zijn, en die zich onder of achter de dingen bevindt. Het dionysische kan ons een enorm geluksgevoel geven waardoor we buiten onszelf raken van genot en het gevoel hebben versmolten te zijn met anderen of helemaal op te gaan in muziek, dans of de natuur. Het is een krachtenspel van creatie en vernietiging, van pijn en genot, dat iemand ook letterlijk te gronde kan richten.

Euripides, een beroemde Griekse tragedieschrijver, schreef de tragedie *De Bakchai*. Deze tragedie vertelt over de god Dionysos en de vernietigende kracht van de extase die deze god teweeg kan brengen. Hieronder staat een fragment uit deze tragedie, waarbij Agave –de moeder, onder invloed van een Dionysische extase, haar eigen zoon-Pentheus, verscheurt.

[...] *Pentheus schreeuwde het uit van angst, want het drong tot hem door dat hij in groot gevaar was. Zijn moeder was de eerste die als priesteres met het bloedig offer begon en zich op hem stortte. En Pentheus rukte de doek van zijn haar, opdat zij hem zou herkennen en niet zou doden, de arme Agave. [...] Maar haar stond het schuim op de lippen, haar ogen rolden wild en haar geestvermogens waren gestoord: zij was helemaal in Bakchos' macht en hij kon haar niet overtuigen. Ze greep de linkerarm van de ongelukkige bij de elleboog, zette zich schrap tegen zijn ribben en rukte de arm bij de schouder af – niet dat zij zo sterk was, maar de god gaf haar handen kracht. [...]*

Zonder het apollinische principe zou de mens zijn driften volgen en zou er geen cultuur zijn. Leven zou een voortdurende lustbevrediging inhouden. Aan de andere kant, eenzijdige overheersing van het apollinische maakt van de mens een wezen dat leeft voor de vorm: de inhoud is verdwenen. Hij is een robot, een levenloos en bloedeloos individu, dat geen band meer heeft met zijn instincten en de natuur.

Aanvankelijk pleitte Nietzsche voor evenwicht tussen het apollinische en dionysische, maar dat evenwicht was volgens hem in zijn tijd verbroken; het apollinische had de overhand gekregen. De opkomst van de christelijke religie en cultuur zag hij als onderdrukker van de menselijke seksualiteit.